

FINN EGEDE RASMUSSEN

Offentliggjort d. 16. august 2017

Finn Egede Rasmussen blev født i 1936 og boede på det meste af sin barndom på Lundbygsgade nr. 7. Hans far var vicevært og moren medhjælpende hustru, og familien havde derfor et særligt kendskab til alle beboerne i karréen. Finn fortæller levende om sine minder om personer og begivenheder knyttet til ejendommen, skoletiden og byen – minder, som også er formet af besættelsestidens begivenheder og vilkår.

MIN BARNDOM I AARHUS I 40'ERNE

Min far var malersvend, min mor passede huset og de to drenge, Aksel, som er født i 1927, og lille Finn. Min far, Ernst Godtfred Rasmussen, stammede fra Stoholm, min mor, Netesta Mathilde Munk Rasmussen, født Kristensen, stammede fra Viborg. Deres første bolig var i Vestergade i Viborg, men problemer med at finde arbejde fik dem til at beslutte at flytte til Aarhus i begyndelsen af 1930'erne.

Jeg er født den 1. februar 1936 i Bülowsgade 40, Aarhus. Kort tid efter flyttede vi til en lejlighed på 2. sal i samme gade, nr. 72. Jeg husker den søde ekspeditrice i mejeriudsalget på hjørnet af Bülowsgade og Tietgens Plads. Jeg husker også den venlige mand, der ville hjælpe mig med at få min trehjulede cykel op ad trappen fra kælderen til gaden. Problemet var, at jeg syntes, jeg sagtens kunne klare det uden hjælp. Det kunne jeg ikke, så det kostede mig meget besvær at nå mit mål.

Lundbygsgade nr. 7

I 1939 fik min far arbejde hos Malermester I.C. Petersen. Han tilbød familien en 2½ værelses lejlighed i Lundbygsgade 7 mod at min far påtog sig hvervet som vicevært. Arbejdet som vicevært var meget omfattende. Malermesteren ejede nemlig tre 5-etagers ejendomme, som havde fælles gård. Det var Bissensgade nr. 18 samt Lundbygsgade nr. 7A og 7. Gård og gade skulle holdes rene både sommer og vinter. Der skulle fyres i tre store centralvarmekedler, som stod i kælderen under nr. 7A. Der skulle modtages husleje hver den første, og diverse klager fra de øvrige beboere skulle modtages. Det sidste var nu ikke slemt. Man stod sammen, og man respekterede den flinke vicevært og ikke mindst hans kone. Hun var jo stort set ene om at passe jobbet, idet min far arbejdede mange timer for malermesteren. I de strenge vintre i 40'erne hjalp min bror med at holde gård og gade fri for sne og is. Det foregik med kost og skovl, isen blev hugget fri fra brostenene med en hakke. Der var mange kvadratmeter husene rundt, så det var et kæmpearbejde.

På sommersøndage cyklede vi til Moesgård Strand for at bade og nyde solen. Min mor havde pakket en lækker madkurv. Ofte var vi sammen med mine forældres venner,

Mathea og Carl Kiil.

Et af mine første minder fra besættelsestidens første år er fra en af disse søndage. Pludselig kom et tysk fly i ganske lav højde hen over stranden sydfra ind mod byen. Det vakte nogen undren blandt folk, men ingen tog dog hjem fra stranden af den grund.

MINDER FRA SKOLEN

Jeg begyndte i Valdemarsgades Skole i april 1942. Min flinke dansklærer hed Otto Petersen, min regnelærer var Jens Sigurd Thomsen. Han fik mig til at melde mig som ulveunge i KFUM. Det havde jeg det fint med. Jeg nød møderne, hvor vi sang og hørte historier. Vi lærte også at gå i takt, og vi havde nogle gode ture og sommerlejre. På turen til sommerlejren på Mols sejlede vi i en lille båd tværs over Aarhusbugten. Det var første gang i mit liv, hvor jeg blev søsyg. Og så skulle vi oven i købet gå nogle kilometer til lejren!

Valdemars Gades Skole var en ren drengeskole. Ud mod Frederiks Alle lå pigeskolen. Imellem bygningerne lå en fællesbygning, som rummede kontorer for de to skoler og gymnastiksale. Da tyskerne besatte Frederiks Allé Skole, måtte vi dele vores skole med pigerne. Der blev så malet en streg midt igennem skolegården, så pigerne kunne være på den ene side af strengen og drengene på den anden side. Det var spændende at lege klods op ad strengen.

I skolens kælderetage var der et køkken. Her tilberedtes "skolemaden", som var rugbrødsadder med fedt. Det pålæg, jeg bedst husker, var leverpostej og spegepølse. Vi fik mælk til. Vi kunne også få "dykænder", som var en portion varm mælk med rugbrødstæringer i. Det gjorde godt på en kold vinterdag.

Kælderen blev også brugt som beskyttelsesrum, når der var luftalarm i skoletiden. Så måtte alle klasserne i en bestemt orden og på rad og række gå ned ad trapperne. Det var den samme orden, når vi skulle til klasserne efter frikvarteret. Vi stillede op i gården klassevis, og først når der var ro over det hele, gik vi klassevis op ad trapperne til klasselokalet. Og ve den arme djævel, som snakkede på vejen op eller kom lidt ud af rækken. Så vankede der en på siden af hovedet, når man nåede op til den vagthavende lærer, som stod øverst på trappen.

Skolen var nabo til Vester Allé kaserne, som blev overtaget af tyske soldater i 1940. På vores skolevej så vi kolonner af tyske soldater, som marcherede ud fra eller ind til kasernen, ofte med et hornorkester i spidsen. Der var også køretøjer af forskellig slags, som passerede gennem porten ud til Vester Allé. Fra kasernegården kunne vi høre kommandoråb og skyderier. I dag har man bevaret tre vigtige bygninger: Officersbygningen benyttes nu af bl.a. musikskolen, Ridehuset benyttes til diverse udstillingsarrangementer. Også porten ud til Vester Allé er heldigvis bevaret.

Skolevejen gik enten ad Eckersbergsgade og op ad skrænten til Valdemarsgade eller op ad Vester Allé. I en af de nederste ejendomme på Vester Allé var der kontorer for kriminalpolitiet. Dørene var lukkede, og alt åndede ro og fred i bygningen. Men den 29. august 1943 undrede vi os, da vi kl. 7.30 gik forbi kriminalpolitiet. Alle døre stod åbne. Det var mærkeligt. Senere på dagen fik vi forklaringen på alle de forandringer, der var i det danske samfund fra den dag at regne. Alting forandredes til det værre.

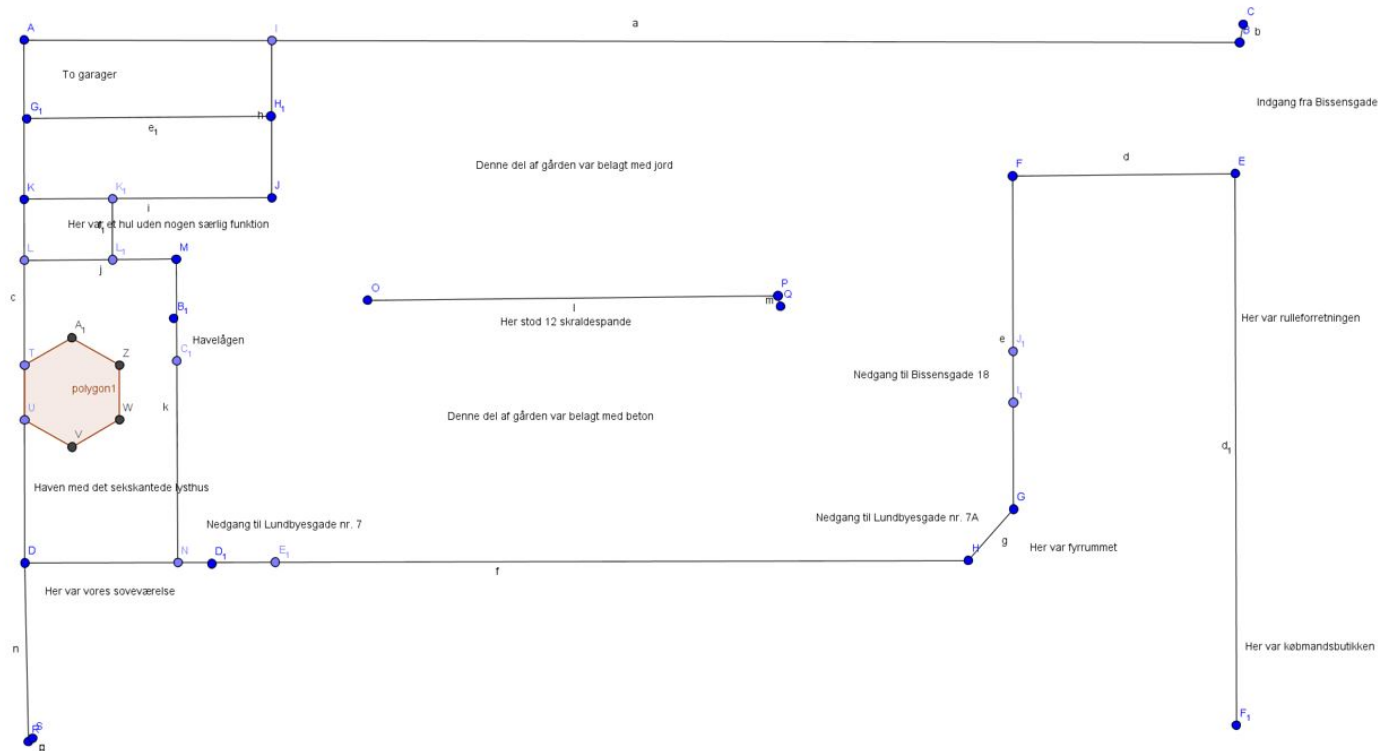
I 1947 bestod jeg mellemskoleprøven og begyndte efter sommerferien i Ny Munkegades Skole. Her fik jeg Aksel Findal til tre forskellige, men dog beslægtede fag, regning, aritmetik og geometri. Det var spændende. Findal var også gårdlærer, og når vi havde ham i dagens første time, kom han ind i klasseværelset med denne hilsen: "God Morgen, god Morgen sang Fuglen på Kvist. Det er vist, at det er trist, men det bli'r nok godt til sidst". Til gymnastik havde vi Schultz (Sjulle), som var kraftigt mærket af ophold i tysk koncentrationslejr. Fingrene var gule af cigaretsod, holdningen var barsk. En dag, da alle redskaber i gymnastiksalen var stillet op til sørøverleg, skulle Svend prøve at springe fra hesten op i bommene. Han faldt ned og brækkede skulderen. Nogle af os hjalp Svend, mens andre hentede Sjulle, som var gået på lærerværelset i hovedbygningen for at få sig en smøg. I dag ville en sådan forseelse nok være blevet dyr for læreren, men ikke for Sjulle i 1947. Thøger Jensen var vores dansklærer. En af somrene vandt jeg gennem Rundskuet en tur til Göteborg. Thøger var leder af denne tur, og her fik jeg et langt mere positivt indtryk af Thøger, end de daglige dansktimer gav.

MINDER FRA GÅRDEN

I de tre ejendomme var vi 8-10 jævnaldrende børn. Den del af gården, der var belagt med beton, var velegnet til mange lege. Meget ofte spillede vi rundbold. Skraldespandene var et eldorado for spyfluer. Vi fangede dem, pillede vingerne af dem, så vi kunne styre, hvor de gik hen. Den yderste skraldespand mod haven var forbeholdt madaffald, så den var den mest levende.

Hen imod slutningen af besættelsestiden fik vi besøg i gården af artister og gademusikanter, der opretholdt livet ved at tage rundt i byen og optræde for folk. Der blev så kastet indpakkede mønter ned fra vinduerne, og vi børn havde travlt med at samle op og give dem til kunstnerne, som takkede rørt.

Det skete, at vi legede så godt, at vi blev sultne, men ikke havde lyst til at gå op og spise. Så kunne Mary, som boede på 3. sal, råbe sin mor op: "Moar, det er Mary der kalder. Smid en mellemmad ned – ikke en sort, men en hvid med sukker på". Kort tid efter kastede Fru Rasmussen så den ønskede mellemmad ned. Imponerende.

Plantegning af gården til Lundbyesgade nr. 7

Den ene af de to garager var udlejet til en vinduespudder, som boede i nr. 7A. I sommeren 1945 lånte vi den anden garage. Min bror stod så for en revy, som alle børn opførte for forældrene til fordel for de norske børn, som havde det betydeligt værre end vi. Jeg sang den "mandlige" del af tavleboardsduetten.

Et barsk minde fra gården hænger sammen med et minde fra gaden, som jeg vender tilbage til. En nat, formodentlig i efteråret 1944, havde der været uro i gaden, og tidligt om morgenen foranstaltede tyskerne husundersøgelse i alle lejligheder i nr. 7A og nr. 18. Dørene til nr. 7 var låst, både til gården og til gaden, så vi slap for besøget. Men min bror vidste, at de unge mennesker, der boede i lejligheden lige over vores, havde nogle illegale legitimationskort og lignende liggende. Han fik fat på det hele, klatrede ud af vores sovekammervindue og gemte papirerne i krogen bag det sekskantede lysthus i den lille have, der tilhørte Fru Nordau Hansen, ejendommens tidligere ejer, som boede i nr. 7A. Da tyskerne stod i gården tidligt om morgenen, blev vi noget nervøse, da de ruskede i havelågen og råbte "Die dumme Dänen, Die dumme Dänen". Måske var tyskerne dummere – de kunne så let som ingenting være kravlet over hegnet og have fundet de gemte ting.

Som vicevært skulle man vide, hvem der boede i de forskellige lejligheder og lofts værelser. En dag i 1944 ringede det på døren. Min mor lukkede op. Udenfor stod to velklædte herrer, der tydeligvis repræsenterede den tyske overmagt. De spurgte: "Bor her en Aksel...?" For at finde efternavnet så de efter i deres medbragte papirer. I de sekunder tog min mors hjerte nogle vældige spring. Heldigvis var efternavnet ikke Rasmussen. Da herrerne nævnte det rigtige efternavn, kunne min mor i øvrigt oplyse, at der ikke boede en mand af dette navn i ejendommene.

Naboen i Bissensgade nr. 16 var et firma, Jens Karner, som vistnok ikke var på den rigtige side under besættelsen. I hvert fald sørgede min bror og hans kammerater for, at der den 5. maj 1945 blev en figur af Hitler hængt op i firmaets flagstang.

På solrige sommerdage mødtes nogle af husmødrene på kældertrappen ved nr. 7. Her blev der snakket, måske også sladret, men tonen var sober og loyal. Så vidt jeg ved, boede der ingen tyskervenlige i komplekset. En enkelt blev arresteret den 5. maj 1945 for illegal cigarethandel, men mere var der vist ikke i det.

MINDER FRA EJENDOMMENE

Viceværtfunktionen indebar bl.a., at min mor skulle stå for lejernes indbetaling af husleje. Hver den første kom de alle til vores lejlighed med deres betaling i kontanter, og min mor noterede omhyggeligt i en bog, hvem der havde betalt og hvor meget, de havde betalt. Der blev også tid til lidt snak med hver enkelt. Det betød, at min mor havde et ganske godt kendskab til dem alle, hun vidste præcis, hvad hun kunne tale med hver enkelt om. De farlige emner blev stort set ikke berørt.

På ejendommenes 5. etage var der nogle værelser, som blev lejet ud i kortere eller længere tid til unge mennesker. Især en af lejerne var særdeles hurtig til at få betalt, sagde ikke et ord under besøget, forsvandt lynhurtigt ud af døren. Hun er da en underlig en, sagde min mor. Der er noget lusk ved hende. Hendes navn var Grethe Bartram. Efter besættelsens ophør blev vi klar over, at hun var storstikker. Hun havde angivet mange modstandsfolk til Gestapo, endog hendes egen bror. I lang tid samarbejdede hun både med Gestapo og med modstandsbevægelsen. Derfor varede det længe, inden man blev klar over, hvor hendes mest indbringende sympatier lå. I efteråret 1946 blev Grethe Bartram dømt til døden. Dommen blev dog i 1947 ændret, så hun tilbragte 10 år i fængsel i Horsørød. Efter fængselsopholdet bosatte hun sig i Sverige, hvor hun levede i mange år.

Vi boede i nr. 7, Stuen til venstre. Det var en 2½ værelses lejlighed. Stuen og det halve værelse vendte ud mod gaden, køkken og soveværelse vendte ud mod gården. Der var ikke badeværelse i lejligheden, kun et wc med en lille håndvask. Om lørdagen cyklede vi så til svømmehallen, hvor vi fik en grundig rengøring.

Til højre boede en slagter, som havde butik ud til gaden. Han var en rar nabo. En dag kom han med tog til Aarhus fra Viborg samtidig med min mor. Hun bar på en kuffert, som var meget tung, så han tilbød at bære den hjem for hende. Det takkede hun for og morede sig i sit stille sind. Kufferten var nemlig fyldt til bristepunktet med kød, som hun havde hentet hos sine forældre på Søndermarken i Viborg.

På hjørnet af Lundbyesgade og Bissensgade havde Hugo en købmandsforretning. Han vejede mel og sukker af fra nogle skuffer i butikken. I kælderen under butikken stod sække med lager af varerne. En nat, da regnen silede ned i lang tid, kom der vand på gulvet i kælderen, så varerne i sækkene blev ødelagt. Det var et stort tab for Hugo. Min far hjalp ham med at rydde op i kælderrummet.

I Lundbyesgade nr. 3 var frisøren. Det kostede 50 øre at blive klippet, men drenge fik 10 øre tilbage. De blev omgående omsat til slik hos Hugo.

Hugos nabobutik i Bissensgade var en rulleforretning, hvor især duge kunne blive fantastisk flotte efter at have været under rullen.

Efter 1943 blev det helt galt med brændslet. Efterhånden kunne min mor kun fyre i de tre store centralkedler med våde tørv. De gav stort besvær og ikke megen varme. Enkelte beboere klagede, men langt de fleste vidste godt, hvordan betingelserne var. I vores lejlighed havde vi kun varme i køkkenet. Der var et apparat, opvarmet med petroleum, som hun kunne lave mad på, og i hjørnet ud mod gården et lille komfur, der skulle fyres i med træ. Min far havde sørget for et skorstensrør, så røgen kunne komme ud gennem et hul i vinduesglasset.

Modstandsbevægelsens indsats øgedes efter 29. august 1943. Fra november 1944 forhindrede man mange tropetransporter gennem Jylland ved at sprænge jernbaneskinneerne, så togene afsporedes. Det påvirkede naturligvis også den civile trafik. En aften i slutningen af 1944 skulle vi have besøg af min moster og to af hendes børn fra Viborg. Nervøsiteten i huset var tydelig, da tiden for deres ankomst blev overskredet. Jeg blev sendt i seng til sædvanlig tid, men jeg sov meget let. Jeg vågnede midt på natten, da de endelig kom. De var ret forkomne efter at have gået hele vejen fra Hinnerup i totalt mørke. Heldigvis var lokomotivføreren blevet advaret om skinnesprængningen, så han nåede at standse toget, inden det kunne blive afsporet.

Besættelsestidens mest dramatiske minde er fra en nat i efteråret 1944. Min brors værelse vendte ud mod Lundbyesgade. I hele gadens højre side stod nogle små tyske køretøjer, nogle var fuldstændig anonyme, andre var madvogne. De tyske soldater havde stået der i nogle dage og ventet på tog, som formodentlig var forhindret i afgang af jernbanesabotagen. Midt om natten, efter at vi alle var gået til ro, kom Aksel kravlende på alle fire ind i soveværelset, som vendte ud mod gården. Vi kunne høre skud fra gaden, så de voksne tog tøj på. Jeg fik besked på at blive i sengen. Ved midnatstid hørte vi et ekstra højt brag. I stueetagen i nr. 7A boede et ældre ægtepar, Hr. og Fru Simonsen. De havde soveværelse ud mod gaden. Da skyderiet var godt i gang ude på gaden, lindede Hr. Simonsen på mørklægningsgardinet for at se, hvad der foregik. Derved slap en smule lys ud. Det blev set af en af de ophidsede tyske soldater, så han kastede en håndgranat ind ad vinduet. Den gled hen over gulvet og landede under Fru Simonsens seng, hvor den sprængtes. Min far blev alarmeret, han og Aksel forsøgte førstehjælp i lejligheden, men måtte via telefonen tilkalde et udrykningskøretøj. Det var imidlertid ikke muligt at køre ind i Lundbyesgade, så redningsfolkene måtte parkere i Marstrandsgade og med livet som indsats gå gennem Bissensgade. De kunne komme ind i ejendommen fra gårdsiden, så det lykkedes at få Fru Simonsen kørt til hospitalet. Desværre døde hun dagen efter af sine kvæstelser. Dagen efter kunne man se mærker efter skud og knuste trappevinduer hele vejen op ad husene. På et af udlejningsværelserne i nr. 7A boede et medlem af modstandsbevægelsen. Han kom hjem den dramatiske nat og blev forfulgt af skud hele vejen op ad trappen uden at blive ramt. Årsagen til skyderiet kender jeg ikke. Rygter vil vide, at det blev udløst af nogle russiske krigsfanger, som forsøgte oprør på Godsbanearialet. Det er en mulighed, men det undrer mig stadig, at der var skyderi hele gaden igennem og hele natten igennem. Det er dog forståeligt, at nervøsiteten blandt de tyske soldater var mærkbar i slutningen af 1944, da det stod klart, hvem der ville tabe verdenskrigen.

MINDER OM EJENDOMMENES BEBOERE

Lundbyesgade nr. 7

Vi boede i nr. 7, stuen tv. I lejligheden over os boede en familie, som havde tre halv voksne børn. Det var dem, der havde falske legitimationskort liggende. Faderen var ansat som billetkontrollør ved DSB. Han var så stærkt plaget af sine oplevelser under arbejdet, at han i 1945 begik selvmord i lejligheden.

I stuen th. var der en lille slagterforretning med en lejlighed. I besættelsens sidste år var slagterforretningen overtaget af Frk. Jensen. Hun og min mor hjalp hinanden med at fremstille sæbe, som kunne rengøre slagterens forklæder og min fars kedeldragter. De lavede sæben efter en opskrift, som de fandt i min kemibog. Svinefedt og natronlud var vigtige ingredienser, så ejendommen lugtede kraftigt af kemi, når de to damer var i gang.

På første sal th. havde en ung damefrisør en lille salon. Vi undrede os over, at hun meget ofte om aftenen tog tætfavnende afsked med en ung mand – aldrig den samme. Afskederne skulle ligne kæresteri, men i virkeligheden var de unge mænd frihedskæmpere, som fik en pause og noget mad hos frisøren.

På anden sal boede en stille jødisk familie. Deres datter var på min alder. En sjælden gang kom hun ned i gården, når vi spillede rundbold, men hun deltog aldrig i legen.

Fru Rasmussen på tredje sal var den mest ivrige under konernes samtaler i gården. Hendes mand kørte lastbil for Mejeriet Vesterbro. De havde to døtre, Kirsten og Mary.

På fjerde sal boede min nærmeste legekammerat, Per. Blandt meget andet sørgede vi om vinteren for, at der var nogle gode glidebaner i gården. Vi var også sammen om kælketure til bakkerne i Botanisk Have.

Lundbyesgade nr. 7A

I stuen tv. boede en meget børnerig familie. Det var godt at have dem med i legene i gården. En dag måtte min far af en eller anden grund lukke for vandet i alle lejligheder i nr. 7A. Da han lukkede op igen, fossede vandet ud af hanen ved køkkenvasken, som var fyldt med en opvask, der ventede på vand. Imidlertid havde alle i familien ærinder andre steder i byen netop på dette tidspunkt, så vandet fossede ud over køkkenet. Heldigvis var køkkenvinduet åbent, så vi opdagede, hvad der skete. Min mor kunne så lukke sig ind i lejligheden og lukke vandhanen.

I stuen th. boede købmanden Hugo, der havde butik på hjørnet af Lundbyesgade og Bissensgade. Han vejede mel og sukker af fra nogle skuffer i butikken. I kælderen under butikken stod sække med lager af varerne. En nat, da regnen silede ned i lang tid, kom der vand på gulvet i kælderen, så varerne i sækkene blev ødelagt. Det var et stort tab for Hugo. Min far hjalp ham med at rydde op i kælderrummet.

I Lundbyesgade nr. 3 var frisøren. Det kostede 50 øre at blive klippet, men drenge fik 10 øre tilbage. De blev omgående omsat til slik hos Hugo.

På 1. sal boede fru Nordau Hansen, som var enke efter ejendommenes tidligere ejer. Hun var en meget rar dame, som passede den lille have med lysthus, der lå lige uden for vores sovekammervindue.

I lejligheden ved siden af boede en yngre dame. En dag kom hun cyklende ind i gården, stærkt forvirret, og spurgte min mor, hvor hun skulle stille sin cykel. Min mor mente, at hun som frihedskæmper havde været ude for noget ubehageligt, som var skyld i hendes forvirrede optræden.

På 4. sal boede en dame, som var temmelig hidsig, så undertiden havde vi fornøjelse af at drille hende. Vi ringede på ved hendes hoveddør og løb så hurtigt op ad trappen og ned ad bagtrappen, hvor vi så kunne banke på hendes bagdør.

Bissensgade 18

Hugos nabobutik i Bissensgade var en rulleforretning, hvor især duge kunne blive fantastisk flotte efter at have været under rullen.

På 1. sal boede en vinduespudder. Han havde værksted i den ene af de trægarager, der var i gården. Da familien fik en baby, anskaffede han sig en schæferhund, som holdt vagt ved barnevognen, når sønnen skulle sove.

På 3. sal boede Bente, som jeg i lang tid var hemmeligt forelsket i. Hendes far var ingeniør. Han havde bygget et flot legetøjskøretøj til Bentes storebror. Ingen af os turde nærme os køretøjet, men vi kunne da beundre det på afstand.

I lejligheden ved siden af boede en dame, som en dag råbte om hjælp ud ad et vindue. Det viste sig, at hun var tæt på at nedkomme med en datter, så min mor og andre af gårdens koner skyndte sig at komme damen til hjælp.

MINDER FRA BYEN

Som mange andre danske byer blev også Aarhus ramt af sabotage mod bygninger, hvori man fremstillede varer, der gavnede den tyske besættelsesmagt. Samtidig straffede man den svigefulde danske ejer af virksomheden. I besættelsestidens sidste år oplevede vi også Schalburgtage, som var tyske angreb på vigtige danske virksomheder.

Den 4. juli 1944 skete en eksplosion i en tysk lægter i Aarhus Havn. Den skulle lastes med sprængstoffer, men af en eller anden grund eksploderede en granat med det resultat, at hele skibet sprang i luften. 34 danskere, som arbejdede på skibet eller befandt sig i nærheden, omkom. Jeg var hjemme, da eksplosionen skete. Min mor tog mig i hånden, og vi gik hen i Thorvaldsensgade, hvor vi kunne se den enorme røgsky, der steg op fra havnen. Kort tid efter kom min bror hjem. Han havde været ved Oliemøllens bygning i Bruunsgade, så han kunne berette om knuste ruder og ting, der var faldet ned straks efter eksplosionen.

Den 22. august 1944 standsede al sporvognstrafik i byen. Schalburgkorpset ødelagde nemlig sporvognsremiserne ved en serie eksplosioner, som ødelagde mange sporvogne. Det havde ellers været en stor fornøjelse for min fætter Jørn fra Viborg og jeg at køre byen igennem sammen med mine forældres gode ven Carl Kiil. Han var skrædder, født i Haderslev, som i hans barndom var tysk. Han nærede dog ingen positive følelser for den tyske besættelsesmagt. Det gode ved sporvognsturene var, at han undervejs fortalte rigtig meget om de dele af byen, som vi passerede på turene med linje 1 eller linje 2.

Aarhus Universitet efter englændernes bombardement af Gestapos hovedkvarter. Fotograf Inger Westphal-Christiansen, 1944, Aarhus Stadsarkiv

Tyskerne havde besat de flotte universitetsbygninger. Kollegium 4 og 5 var hovedkvarter for Gestapo, som fangede og forhørte/torturerede danske modstandsfolk. Den 31. oktober 1944 kl. 11.40 gik jeg i Bissensgade på vej hjem fra skole. Jeg hørte nogle fly over byen og kort tid efter hørte jeg en række eksplosioner. Det var engelske fly, som bombarderede dels kollegierne, dels Langelandsgades Kaserne. Uheldigvis blev også et hus nær Universitetet ramt, og husets kvindelige ejer blev dræbt. Den århusianske modstandsbevægelse havde anmodet englænderne om at gennemføre angrebet, som var vel forberedt.

Tæt på Universitetet lå to hospitaler, som ikke blev ramt under bombardementet. Angrebet blev en succes, idet det for en tid standsede Gestapos aktiviteter i Østjylland. Desværre omkom 10 danske håndværkere under angrebet. De tyske ofre er opgjort til omkring 150 Gestapofolk samt 70 soldater og danske håndlangere. I

november 1944 overtog Gestapo byens politistation, idet politiet jo var sat ud af spillet den 29. august 1943.

To gange i 1945 gik det ud over byens rådhus. Den 21. februar og den 13. marts forsøgte Gestapo at ødelægge det flotte, nybyggede rådhus. Min mor tog mig med derop og viste mig de ødelæggelser, huset havde været udsat for. Samtidig så vi også en ødelagt indgang til Handelsbanken, som lå på Rådhuspladsen.

Rådhuset var ikke mere beskadiget, end det kunne repareres. Værre var det natten til den 22. februar 1945. Da blev der sprængt bomber i adskillige private huse i bl.a. Guldsmedgade, Nørregade og Ryesgade. Også Aarhus Teater gik det ud over. Dagen efter angrebene tog min mor mig med hen i Guldsmedgade, så vi kunne se, hvor slemt det så ud. I mange år efter krigens ophør kunne man se tomme, ryddede grunde, især i Guldsmedgade. Det var jo temmelig dyrt at opføre nye ejendomme midt i byen.

Det stod stadig mere klart, at samtidig med, at de tyske overgreb øgedes, nærmede vi os krigens afslutning. Det undrede mig, at min bror cyklede af sted i nogle weekender. Det viste sig senere, at han i virkeligheden var i modstandsbevægelsen, hvor han fik undervisning i at bruge skydevåben. Fra 5. maj 1945 fik han til opgave at bevogte modstandsbevægelsens fanger på Marselisborg Gymnasium.

Frihedskæmpere marcherer gennem byen, morgenen 5. maj. Forrest til venstre ses Aksel

Radioavisen den 4. maj om aftenen var ganske særlig. Den begyndte med de sædvanlige triste meddelelser om krigens gang. Efter en uventet pause kom så det glade budskab

om, at tyskerne havde overgivet sig i Danmark, Nordvesttyskland og Holland. Jublen ville ingen ende tage. Jeg var gået i seng, men ingen protesterede over, at jeg sprang op og deltog i glæden. Vi måtte ud på gaden og møde alle de andre glade mennesker, brænde mørklægningsgardinerne af og tænde stearinlys i vinduerne.

Dagene efter udspillede der sig nogle scener i byen, som er mere problematiske. Piger, som havde haft tyske soldater som kærestere, blev kronraget, landsforrædere – også nogle, man blot ikke brød sig om – blev arresteret og kørt på åbne lastbiler til Marselisborg Gymnasium og andre steder, hvor de kunne blive afhørt og fængslet eller løsladt.

Oprydningen efter besættelsesmagten og dens danske håndlangere kunne begynde. Der gik nogen tid, inden man begyndte at rydde op i våben og ammunition på Vester Allé kaserne. Det betød, at en af mine skolekammerater, som legede på området, fik læderet sin hånd temmelig kraftigt af noget sprængstof. Da der stadig var mangel på brændsel, brugte min fætter Jørn og jeg dage i sommerferien til at samle tørv i sække. Lundbyesgade var brolagt med brosten, så hestevognene, som kørte tørv, der var kommet til Godsbanegården med tog, tabte en del tørv i gaden. Dem samlede vi op i sække og bar dem hjem til det sultne centralfyr. Den 15. juni 1945 var det højt solskinsvejr, så det var en god dag. Da vi nåede op til Godsbaneterrænet, kunne vi se millioner af tørv inde på området. Dem ville vi gerne have fat i. Men ved indgangen stod en sur DSB-mand, som nægtede os adgang. Øv. Vi gik så hjem til frokost i Lundbyesgade nr. 7. Under frokosten lød der pludselig et højt brag. Vi styrtede i kælderen – jeg havde stadig min ske i hånden, da vi kom derned. Det viste sig så, at på skinnerne langs Søren Frichs Vej stod et tog, som var lastet med sprængstof fra kasernen. Da vi næste dag gik op til området, kunne vi se, hvor slemt det havde været. Rester af toget lå spredt ud over vejen. Vi fik aldrig at vide, om der var nogen, som led skade ved eksplosionen.

Kun langsomt overvandt vi besættelsestidens vanskeligheder. For eksempel var det i lang tid efter stadig nødvendigt at hente rationeringsmærker på Rådhuset.

FERIER I VIBORG

Min mors forældre, Martin og Marie Kristensen, havde et lille husmandssted på Koldingvej nr. 79 i Viborg. Sammen med min fætter Jørn boede vi på gården i to uger af vores sommerferie. Der hørte lidt jord til ejendommen, og min bedstefar havde desuden lejet jord forskellige steder i nærheden af ejendommen. Han dyrkede korn og roer. Vi hjalp undertiden med radrensning af roerækkerne. Det meste af tiden brugte vi dog til fornøjelser.

Aarhus Rådhus efter schalburgtageangreb i marts 1945. Fotograf Anker Christensen Svanhede, Aarhus Stadsarkiv

Koldingvej nr. 79 i Viborg

Vi byggede huler i halmen i laden eller på høloftet. Her var det hyggeligt at sidde med en stor bunke nyplukkede ærter. Vi legede i et gammelt bombekrater, som lå lige ved gården, eller vi legede på skinnerne på jernbanen mellem Viborg og Herning. På gården var der to heste, Prins og Karen, 7 køer, en stor flok grise og en del fjerkræ. Når køerne kom hjem fra marken sidst på eftermiddagen, skulle de drikke vand af et stort badekar, som stod ved vandpumpen. Jørn og jeg havde med stort besvær fyldt badekarret, lige inden kreaturerne kom hjem.

Stuehuset indeholdt to stuer, en fin stue, der kun blev benyttet om Julen, en dagligstue med kakkellovn, et soveværelse og så køkkenet, der til daglig var husets vigtigste rum. Her var et stort komfur, som blev fyret op med brænde, så der var altid lunt i køkkenet. Toiletbesøg foregik i et af udhusene. Her stod en stor spand, og der var avispapir, som man kunne tørre sig med. Min bedstefar snorkede, så han var forment adgang til husets soveværelse.

I stedet sov han i et rum i stuehuset, som ikke havde direkte forbindelse til husets øvrige rum. I det værelse stod i forlængelse af hinanden to store senge med kæmpedyner, der var polstrede med fjer og dun fra gårdens fjerkræ. Bedstefar sov i den ene seng, og Jørn og jeg delte den anden.

Hvert år på Juledag samledes familien på gården. Der blev fyret op både i dagligstuen og i den fine stue. Vi fik en lækker frokost. De voksne fik øl og snaps, og de spillede kort om eftermiddagen – dog efter en kortere spadseretur på Søndermarken.

I Viborg centrum, Domkirkestræde 16, boede min Moster Gerda og Onkel Holle. De havde tre børn, Inger, som var 4 år ældre end jeg, Jørn, som var to år ældre og Karen, som var to år yngre end jeg. Onkel Holle var bødker. Han kunne fremstille kar i alle størrelser, fra små bøtter (stripper) til brug i køkkenet, over saltkar og smørkærner til vaskekar og ajlebeholdere. Det, der fyldte mest i det daglige, var dog dritlerne. De blev brugt til at rumme smør, som sandsynligvis blev sendt til England. Det var spændende at stå i værkstedet og følge Onkels arbejde med dritlerne. Når værktøjet skulle slibes, hjalp vi med at trække slibestenen, som sad på væggen i gården. En anden af vore opgaver var at hente nyslået græs på Borgvold. Det var foder til hønsene, som boede i et afgrænset område af gården.

Moster Gerda passede huset og især køkkenet. Hun havde dog også en opgave, der sikrede familiens økonomi. Hun gjorde rent på Kuranstalten Hald Ege. Hun cyklede derud tidligt om morgenen. På hjemvejen tog hun et kort ophold hos forældrene på Koldingvej for at se, om alt var ok. Onkel Holles far, der boede i husets anden lejlighed, havde tidligere været bødker. Nu var han næsten blind, så Onkel måtte hver eftermiddag læse højt fra dagens avis.

På loftet i Domkirkestræde var to værelser. Det ene blev brugt af Onkels søster, der arbejdede på byens plejehjem. Det andet værelse var soveværelse for os børn, 3 i det daglige og 4, når jeg var der på ferie. Vi havde det sjovt.

Det var en stor fornøjelse at være sammen med fætter Jørn, især når vi tog ned til søerne for at fiske. Vi fangede skaller og aborrer, som Moster gjorde klar til foder til hønsene. På fædrene side havde jeg kusine Karla. Hun var gift med Poul Emil, som var søn af byens fineste konditor, Emil P. De boede i en villa på bredden af Nørresø. De havde en robåd, som vi gerne måtte låne til fiskeri på søen. En dag fik Jørn en krog i fingeren. Vi roede ind til bredden. "Vent her", sagde Jørn, "jeg kommer igen, når jeg har været hos lægen". Så spurtede han af sted, og en halv times tid senere genoptog vi fiskeriet. Lægen havde skubbet kroge igennem, så han kunne skære modhageren af, klippe kroge over og give såret lidt jod og et plaster på. Sådan – ingen piberi her. Undertiden cyklede vi til Karup Å med fiskeudstyret, som var såre enkelt: En fiskestang med snøre og nogle få kroge. Maddingen, regnorme, gravede vi op.

Ved en anden lejlighed måtte vi begge vise, at vi ikke var pivede. På en af dagene i en juleferie skulle vi hente et eller andet på Koldingvej. Det gjorde vi, men glemte, at vi også skulle have nogle rationeringskort med tilbage til Domkirkestræde. Af sted igen. Det var isnende koldt, det sneede og blæste, men af sted måtte vi. Vi skiftedes til at trække hinanden på slæden, og et par gange måtte vi søge ly.

I 1947 eller 1948 flyttede vi til en toværelses lejlighed i Tage Hansens Gade. Aksel var flyttet hjemmefra, og jeg fik et værelse på loftet over lejlighederne. I 1950 blev jeg konfirmeret, og i 1954 blev jeg student fra Marselisborg Gymnasium.

